

Verlies van een kindje

Als een kindje voor de geboorte, tijdens de bevalling of kort daarna overlijdt, is dit een van de meest ingrijpende vormen van verlies waarmee je als ouder te maken kunt krijgen.

We behandelen diverse onderwerpen die in de eerste periode afkomen op ouders die hun baby tijdens de zwangerschap of rondom de bevalling hebben verloren. Wij hopen hen daarmee een beetje houvast te geven in deze moeilijke tijd.

Meer over verlies van een kindje

Vaak komt het verdrietige nieuws dat je kindje is overleden als donderslag bij heldere hemel. Soms blijkt bij de controle de hartslag van je baby niet meer te kloppen. Maar ook slecht nieuws bij de uitslag van perinataal onderzoek (onderzoek in de periode rondom de geboorte) komt vaak onverwachts. Ook al werd het onderzoek gedaan in verband met een verhoogd risico op een baby met een erfelijke aandoening of aangeboren afwijking, de meeste aanstaande ouders gaan er (terecht) vanuit dat de uitslag wel gunstig zal zijn. Hoe je het verdrietige nieuws ook hoort, voor iedereen is het een enorme schok.

In een gesprek met een arts krijg je voor zover mogelijk informatie over de oorzaak van het overlijden. Vaak wordt er bloed afgenomen om te kijken of daarin afwijkingen zijn te vinden voor de doodsoorzaak. Vaak is de oorzaak niet te achterhalen. Eventueel verder onderzoek vindt plaats in overleg met een arts. Verderop lees je meer over de mogelijkheden hiervan. Ook wordt de gang van zaken rondom de bevalling uitgelegd. Dit is niet voor iedereen van toepassing.

Met deze informatie willen wij jou en je partner voorbereiden op het verwelkomen en weer afscheid nemen van jullie baby. Wat kun je verwachten en waar moet je aan denken de komende periode? Onderaan ieder hoofdstuk hebben we ervaringen en tips van ouders vermeld die ook hun kindje zijn verloren en hun verhaal met ons hebben gedeeld.

Voorbereiding op de bevalling

De eerste (zeer begrijpelijke) reactie meteen na het slechte nieuws is vaak de vraag om 'zo snel mogelijk het kindje eruit te halen'. Het liefst via een keizersnede. Het idee om een dood kindje te dragen of een 'gewone bevalling' te moeten doormaken is vaak ondraaglijk.

Medisch gezien is een onnodige operatie niet altijd wenselijk of verantwoord. Uit ervaring weten we verder dat een bevalling via de natuurlijke weg belangrijk is voor het rouwproces. De geboorte beleef je als werkelijkheid en niet als iets dat je vaag overkomt. Sommige moeders houden aan de bevalling ook het gevoel over echt iets voor hun baby gedaan te hebben.

Om je een voorstelling te kunnen laten maken hoe je kindje eruit zal zien op basis van de termijn dat je zwanger bent, kun je in onderstaande tabel ongeveer kijken hoe zwaar en lang je kindje ongeveer zal zijn als het geboren wordt.

Aantal weken zwangerschap	Gewicht +/-	Lengte +/-
16 weken	120 gram	16 cm
20 weken	250 gram	25 cm
24 weken	650 gram	30 cm
28 weken	1200 gram	35 cm
32 weken	1800 gram	40 cm
36 weken	2600 gram	45 cm
40 weken	3400 gram	50 cm

Het horen en zien van pasgeboren kinderen in het ziekenhuis is vaak pijnlijk, we proberen dit zoveel mogelijk te vermijden. Buiten het ziekenhuis zul je hier wel mee te maken gaan krijgen, dus het is goed om je daar op voor te bereiden.

"De bevalling is een mooi moment geweest, fijn dat je alles kon doen zoals je zelf wilde. Je beseft dat je pijn moet hebben, maar tegelijkertijd is het er het gevoel: ik doe iets voor dit kind, niet alleen emotioneel, maar ook lichamelijk."

Dit neem je mee

Op de dag van de bevalling adviseren wij je het volgende mee te nemen:

- Identiteitskaart + zorgpas
- Zwangerenkaart
- Toiletpullen
- Genoeg ondergoed en (nacht)kleding
- Slippers/pantoffels
- Evt. medicatie
- Iets te lezen/muziek (en earpods)
- Babykleertjes (afhankelijk van hoe groot je kindje is) / omslagdoek/dekentje/mutsje
- Eigen kistje/mandje/waterbak (zie uitleg verderop)
- Fototoestel
- Telefoon, oplader
- Evt. knuffeltje
- Eigen beker of waterfles

Wij raden je aan om kostbaarheden, zoals sieraden, thuis te laten.

"Mijn vriend kocht een knuffel in het ziekenhuis, maar dat was op dat moment heel moeilijk voor hem. Hij vond dat hij dit toch moest doen, want ons eerste kindje kreeg ook een knuffel bij de geboorte".

"Neem zelf een knuffel mee voor je kindje, eventueel zelfs twee, zodat je er één thuis kunt houden en één mee kunt geven met het kindje."

De dag van de bevalling

Op de dag van de bevalling word je begeleid door een team van gynaecologen, arts-assistenten (in opleiding), klinisch verloskundigen en (obstetrie)verpleegkundigen. Tijdens deze dag kunnen jullie (nogmaals) al jullie vragen stellen.

Je bevalt bij ons in een verlossuite, een kamer op de afdeling Geboortezorg. Dit zijn altijd privé-suites, waar je partner ook altijd bij je kan zijn. Bij ons zijn er geen bezoeken.

Gesprek met zorgverlener

Op de dag van de inleiding meld je je in de ochtend op de afdeling en word je toegewezen aan een arts(-assistent) of verloskundige en een obstetrieverpleegkundige. Wij streven er naar één op één zorg te leveren. Wij werken in dienstverband. Daarom kan het zijn dat de dienst gedurende je verblijf wordt overgenomen door de avond- en/of nachtdienst en het team dus verandert.

Primen (rijpen van de baarmoedermond)

Om te kunnen bevallen, moet je baarmoedermond eerst zacht en week worden om ontsluiting te kunnen krijgen. Dit gebeurt met behulp van tabletten (Misoprostol®) die vaginaal worden ingebracht door de arts of verloskundige.

Het kan zijn dat de weeën opgewekt moeten worden met behulp van een oxytocine infuus. Deze weeën moeten zorgen voor 10 cm ontsluiting. Bij een vroege zwangerschap is dit niet altijd noodzakelijk. Daarna kan het oxytocine infuus ook worden gebruikt om het vloeien te verminderen, zodat de baarmoeder weer goed samentrekt.

Bevalplan

Als het lukt, is het fijn om na te denken over wat je wilt tijdens en na de bevalling. Bijvoorbeeld of je je kindje wel of niet wilt zien en wel of niet wilt vasthouden. We adviseren dit wel te doen, maar het besluit is aan jullie.

Pijnstilling mogelijkheden

Het is belangrijk dat je zelf op tijd aangeeft wanneer de pijn te hevig wordt. Er zijn verschillende manieren om de pijn te verminderen. Je kunt gebruik maken van een bad, de douche of een warme kruik. Maar ook medicatie, zoals pijnstilling via de rug (epidurale pijnstilling). Het onderste gedeelte van je lichaam wordt dan verdoofd, maar je maakt de bevalling bewust mee. Ook hebben we pijnstilling via het infuus, een soort morfine-achtig middel (Remifentanyl). Hiermee geef je jezelf steeds een shotje, waar een begrenzing op zit, wat de pijn vermindert. Je kunt hier wat relaxter en suffer van worden.

[Meer informatie over pijnbestrijding tijdens de bevalling \(https://www.antoniusziekenhuis.nl/node/2894\)](https://www.antoniusziekenhuis.nl/node/2894)

Inbrengen van een infuus, afnemen van bloed

Omdat je in het ziekenhuis bent, willen wij je bloedgroep weten en het ijzergehalte van je bloed. Dit om te kunnen ingrijpen bij eventuele bloedingen na de bevalling. We brengen eerst een infuusnaald aan, nemen wat bloed af en later kan hier eventueel een infuus op worden aangesloten.

Wij zijn er voor jullie

Tijdens de opnamedag zijn er verschillende zorgverleners die jullie kunnen ondersteunen. Wij hebben bijvoorbeeld een ervaren maatschappelijk werker, die we in consult (overleg) kunnen vragen als daar behoefte aan is. Indien nodig komt er een medewerker van het mortuarium uitleg geven over de eventuele opvang van je kindje. Daarnaast kan het zijn dat een kinderarts uitleg komt geven.

Ook kan een geestelijk verzorger, als jullie dat willen, met jullie in gesprek over wat er gebeurt en wat dat met jullie doet, over de betekenis, het waarom, de impact en teleurstelling. In de verschillende religieuze stromingen zijn er rituelen bij het begin en het einde van het leven. Die rituelen, zoals doop, gebed, zegen, kunnen zij verzorgen of meedenken over hoe dat te kunnen regelen. Het team van Geboortezorg staat 24/7 voor jullie klaar.

Kraamzorg

Ook in deze situatie kun je kraamzorg krijgen. Zij ondersteunen jullie in deze moeilijke periode. Wil je dit liever niet, dan kan de kraamzorg afgebeld worden.

Na de bevalling

Onze arts of verloskundige brengt je (eerstelijns) verloskundige en de huisarts op de hoogte van de opname en het ontslag.

Injectie 1000 IE anti-D toedienen

Als je Rhesusfactor in je bloedgroep negatief is en je kindje positief, krijg je na de bevalling een injectie met Anti-D. Dit is belangrijk voor een eventuele volgende zwangerschap.

Lactatieremming

Na de bevalling kunnen ook nu de borsten veranderen. Je kunt dit tegen gaan of afremmen door het dag en nacht dragen van een strakke BH en de borsten zo min mogelijk prikkels geven. Ook kan de arts je ook het medicijn Dostinex 0,5 mg voorschrijven. Laat je goed informeren over de voor- en nadelen van beide manieren.

Nazorgafspraken

Na de opname krijg je een afspraak bij de behandelend arts voor over 2 weken en 6 weken. De verpleegkundige die bij je bevalling aanwezig was, maakt een belafsprak voor na 4 weken.

"Ook raakte ik in shock, dingen gingen langs mij heen, uren vlogen voorbij, terwijl ik dacht: we zijn er net. Alleen maar gehuild hebben wij. En dan is het fijn dat er een verpleegkundige is die je aan de hand mee neemt en zegt: Het is heel verdrietig, maar er moeten wel dingen besloten worden."

Opbaarmogelijkheden voor je kindje

Het is mooi om jullie kindje in een mandje, nestje, kistje of reiswieg te leggen. Dit kun je zelf van thuis meebrengen. Voor een zwangerschap onder de 32 weken zijn op de afdeling ook mooie materialen aanwezig om jullie kindje in te leggen, zoals op onderstaande foto's.

Troostdekentje

Dit dekentje kunnen wij om jou kindje heen doen.

[Koester]mandje

"Wat ik vooraf heel graag had gewild (waar we van tevoren niet bij na hebben gedacht) is bijvoorbeeld denken aan een mandje/kistje voor je kindje. Nu kregen we dit vanuit het ziekenhuis wat super goed geregeld was, maar zelf dit kopen en er aandacht aan schenken kan helpen in de verwerking."

Wateropbaring

Wateropbaring, ook wel watermethode of waterpreservatie genoemd, is een manier om stil geboren baby's van een prille tot voldragen zwangerschap in water op te baren. De baby's liggen hierbij volledig in koud water. Het is niet alleen een mooi idee dat het kindje vanuit het vruchtwater weer in water terecht komt, er zijn nog vele andere voordelen. De baby neemt in het water weer zijn oorspronkelijke foetushouding aan. Donkere verkleuringen verdwijnen, de baby krijgt een roze kleur en vervormingen herstellen. Daardoor kunnen er kwalitatief mooiere foto's van het kindje worden gemaakt. Zie voor verdere informatie: www.watermethode.nl (<http://www.watermethode.nl>)

Er kan tijdens het verblijf bij ons voor wateropbaring gebruik worden gemaakt van het speciale opbaar-meubeltje van de afdeling. Dit doen kan enorm waardevol zijn en goed voor de rouwverwerking.

"Zijn armpjes en handjes voor zijn kleine gezichtje, precies zoals we dat ook op de echo's zagen." Er staan ervaringsverhalen over de watermethode op de website van watermethode.nl (<http://watermethode.nl/Ouders/ervaringen-2/>).

"Als ze de watermethode gebruiken is het heel mooi om zelf van tevoren een kleedje aan te schaffen dat je onder het bakje kan leggen. Ook dit kregen we van het ziekenhuis, maar als ik het zelf had kunnen regelen, was het meer van ons geweest."

Foto's en tastbare herinneringen

Misschien vind je het maken van foto's van je overleden baby een raar of eng idee. Toch is het goed om foto's te maken. Foto's zijn de meest tastbare herinneringen. Ouders die vele jaren geleden een kind verloren, vertellen vaak hoe zij deze herinnering missen. De verpleegkundige kan helpen met het maken van foto's. Ook kun je gebruik maken van fotografen die zich vrijwillig aanbieden speciaal voor dit soort gelegenheden.

Make a memory

Stichting *Make a Memory* (<https://makeamemory.nl/>) fotografeert op verzoek van ouders en via bemiddeling van zorgprofessionals ernstig zieke, terminale en overleden kinderen in de leeftijd van 18 weken (zwangerschap) tot en met zeventien jaar.

Met een landelijk netwerk van meer dan 100 professionele fotografen worden thuis of in het ziekenhuis foto's gemaakt. De ouders ontvangen kort daarna een boekje met vijf afdrucken en een usb-stick met alle foto's in hoge resolutie. De foto's bieden de ouders troost en een blijvende herinnering en kunnen echt helpen bij de verwerking van het verlies.

De fotografen werken belangeloos en hun werk onderscheidt zich in positieve zin technisch en inhoudelijk van de foto's die ziekenhuispersoneel en ouders zelf kunnen maken. Voor de ouders zijn er geen kosten verbonden aan het ontvangen van foto's van Make a Memory. Alle onkosten worden gedragen door sponsors, donaties, schenkingen en andere wettige inkomsten. Bij het contact met ouders en het toesturen van de foto's wordt maximale privacy gewaarborgd. Make a Memory is dag en nacht bereikbaar en streeft naar een dagelijkse 24-uurs inzetbaarheid van fotografen.

Kijk voor meer informatie op [de website van Make a Memory. \(http://makeamemory.nl\)](http://makeamemory.nl)

Still fotografie

"Still fotografie legt de herinnering vast als je leven even stil staat..."

Stichting Still Fotografie verzorgt in de kwetsbare en kostbare uren van het korte leven of na de geboorte van het levenloze kindje voor foto's van de ouder(s) met hun zoon of dochter. Met respect voor en rust in deze overweldigende situatie, wordt een fotoreportage gemaakt die de liefde voor het kleine mensje vastleggen en haar of hem een gezicht geven.

Stichting Still hanteert géén ondergrens qua leeftijd, alle kindjes zijn het herinneren waard, groot én klein. Voor de ouders zijn er geen kosten verbonden aan de fotoreportage. Alle foto's en auteursrechten over de foto's zijn van hen. Geen addertjes onder het gras, geen ingewikkelde voorwaarden. Enkel compassie voor wat hen overkomt.

Kijk voor meer informatie op de website van [Stichting Still Fotografie \(https://stichtingstill.nl/\)](https://stichtingstill.nl/).

Hand- en/of voetafdrukjes

Er kunnen hand- en/of voet afdrukjes gemaakt worden door de verpleegkundige. Het kleine handje of voetje wordt gekleurd met een stempelkussen en dan op het kaartje gedrukt. Vaak zijn ouders hier nog gelukkiger mee dan met de foto's, omdat zo'n kaartje echt met hun kind in contact is geweest.

Herinneringsboek

Veel ouders maken een herinneringsboek over hun kind. Daarin komen alle tastbare herinneringen, brieven, kaartjes, eventueel een dagboek, tekeningen van andere kinderen of nog meer. Je kunt het ziekenhuis een kopie vragen van stukken uit de medische status. Zo geeft het rapport van de verpleegkundigen een goed beeld van de gebeurtenissen tijdens je verblijf in het ziekenhuis. Op de afdeling hebben wij ook een herinneringsboekje voor jullie.

Naam

We raden je sterk aan je baby een naam te geven. Zo voorkom je dat je achteraf over 'het' of 'de baby' moet praten. Met een naam wordt je baby ook voor mensen uit je omgeving echt je zoontje of dochtertje. Sommige ouders geven de naam die zij gekozen hadden, anderen bewaren deze naam voor een volgend kind. Zij geven het overleden kind soms een symbolische naam of de naam die zij voor het ongebooren kind gebruikten.

"Wat ik heel belangrijk vond, is dat we de kindjes namen gegeven hebben, voetafdrukjes hebben, de kindjes mee naar huis genomen hebben, heel veel foto's gemaakt hebben (ook als gezin) en de crematie zelf geregeld hebben. Ik ben ontzettend blij met alle herinneringen die ik heb."

Onderzoeksmogelijkheden

Het overlijden van je baby is een zeer emotionele gebeurtenis. Als ouders voel je je radeloos, zeker als het plotseling en onverwacht is. Maar ook als je baby al ziek was en het overlijden te verwachten was, blijft het een enorme schok. Toch wil je als ouders ook graag weten wat de oorzaak is van het overlijden van je baby. Er zijn daarom verschillende mogelijkheden tot onderzoek.

Vaak zijn ouders niet voorbereid als er gesproken wordt over de mogelijkheden van onderzoek en weten zij niet altijd wat het inhoudt, dat maakt de keuze erg moeilijk. Aan de ene kant wil je graag antwoord op de vragen over het overlijden van je baby, aan de andere kant kun je weerstand voelen tegen de onderzoeken. Om je voor te bereiden, leggen we de verschillende methoden hieronder uit:

Diagnostisch bloedonderzoek

Voorafgaand aan of tijdens de opname nemen we bij moeder bloed af voor de verschillende onderzoeken. We kijken bijvoorbeeld naar de glucose, of dat er bloed van de baby bij moeder terecht is gekomen, de stollingsstatus van het bloed van moeder of mogelijke virussen of infecties.

Kweken van oor, navel, neus en placenta

Bij een kweekonderzoek wordt wat lichaamsmateriaal op kweek gezet. We nemen met een staafje een kweek af van het oor en neus van je baby. Dit wordt heel voorzichtig gedaan en zal geen veranderingen of beschadigingen brengen in uiterlijkheden. Daarnaast wordt ook van de placenta een kweek genomen. Dit doen we om eventuele infecties aan te tonen.

Obductie (mogelijk > 16 weken zwangerschap)

Een obductie betekent letterlijk: 'onderzoek na de dood'. Dit onderzoek is te vergelijken met een operatie. Een obductie bestaat uit een uitwendig en inwendig onderzoek

Uitwendig onderzoek

Vooraf zal de patholoog (medisch specialist die gespecialiseerd is in deze vorm van onderzoek) eerst uitwendig onderzoek doen. Hier wordt goed gekeken naar het lichaampje, het wordt gemeten, gewogen etc. Er worden foto's gemaakt en mogelijk röntgenfoto's om het skelet te zien. Verder wordt onderzocht of er misschien sprake was van een infectie. Daarvoor kan bijvoorbeeld slijm uit de keel onderzocht worden op bepaalde bacteriën of virussen.

Inwendig onderzoek

De patholoog maakt hierbij het lichaampje open en onderzoekt het binnenste van het lichaam. De patholoog onderzoekt veranderingen in het lichaam die iets kunnen zeggen over de oorzaak van het overlijden. Bij sommige aangeboren afwijkingen kan hersenonderzoek nodig zijn om een diagnose te kunnen stellen, hiervoor is het nodig de schedel te openen. De arts of klinisch verloskundige vraagt hiervoor toestemming aan de ouders. Dit geldt voor elke nieuwe stap in het onderzoek.

Soms besluiten ouders geen obductie te willen laten doen, maar willen zij wel graag dat de patholoog het lichaam van hun kindje van buiten onderzoekt. Na het onderzoek stelt de patholoog altijd een rapport op met alle bevindingen.

De kosten van obductie worden meestal verzekerd door de zorgverzekeraar.

PA-onderzoek placenta (mogelijk < 16 weken zwangerschap)

Hiervoor is alleen de placenta (moederkoek) nodig. Deze wordt opgestuurd naar de patholoog, die de placenta onderzoekt op afwijkingen.

DNA-onderzoek (mogelijk bij < dan 16 weken zwangerschap)

Hierbij wordt een stukje navelstreng afgenomen voor DNA-onderzoek (karyotypering). Bij karyotypering worden alle chromosomen van een cel, meestal een bloedcel, gekleurd en onder de microscoop geteld en afzonderlijk onderzocht. De voornaamste afwijkingen die gevonden kunnen worden zijn: een afwijkend aantal chromosomen (normaal is 46 chromosomen) of een afwijking aan een of meerdere chromosomen, zoals het ontbreken van een stukje chromosoom, dat verplaatst kan zijn naar een ander chromosoom of verloren is gegaan.

Karyotypering zal niet door iedere verzekering worden vergoed. Het is raadzaam vooraf te bellen naar jullie zorgverzekering. De kosten zijn circa 900 euro.

Navelstrengbloedafname

Dit wordt gedaan om verschillende redenen, bijvoorbeeld om het ijzergehalte te kunnen meten (Hb), verschillende antistoffen op te sporen etc. Dit is bij een jonge zwangerschap niet altijd mogelijk.

Kinderarts/klinisch geneticus in consult bij verdenking op syndromale afwijkingen

Wanneer jullie baby uiterlijke afwijkingen heeft, kunnen wij de kinderarts of klinisch geneticus vragen om jullie baby te bekijken. Dit vindt plaats op jullie eigen suite.

Het afscheid

Als je baby na een zwangerschapsduur van meer dan 24 weken overlijdt, dan moet er volgens de wet een uitvaart plaatsvinden. Bij een late miskraam voor de 24e week van de zwangerschap is een uitvaart niet wettelijk verplicht. Naast een officiële begrafenis of crematie kan er dan bijvoorbeeld ook voor worden gekozen om het kindje in de achtertuin of natuur te begraven. Toch kiezen veel ouders ervoor om ook dan een uitvaart te regelen.

Je kunt een uitvaart klein houden, dus alleen met je partner of het gezin. Je kunt er ook voor kiezen anderen uit te nodigen. Het kindje hoeft niet in een kistje, het mag ook in een rieten mandje, een mooie doos of iets wat je zelf hebt gemaakt. Je kan gebruik maken van bloemen, knuffels of iets anders naar keuze.

Je kunt je baby mee naar huis nemen tot de dag van de begrafenis of crematie. De wet verbiedt dit niet. Voor het vervoer mag je je eigen auto gebruiken. Je krijgt dan een verklaring van overlijden uit het ziekenhuis mee. Je kunt je baby in je armen houden of in een reiswiegje of mandje vervoeren. Vaak is het een goed en mooi gevoel om je baby een tijdje in de babykamer te hebben, in het wiegje dat met zoveel liefde was klaargemaakt. Als je je baby niet mee naar huis neemt, wordt het opgebaard in de rouwkamer van het ziekenhuis of van de uitvaartverzorger.

Begrafenis of crematie

Er zijn 2 mogelijkheden:

De eerste mogelijkheid is om een begrafenis of crematie in eigen omgeving zelf te regelen. Dit helpt vaak bij de verwerking van je verdriet. Je kunt zo afscheid van je kind nemen op een manier die bij je past. Je kunt ervoor kiezen je kindje thuis op te baren in water, in een mandje, kistje of wiegje of bij een uitvaartcentrum.

Als je jullie baby, geboren beneden de 24 weken, zelf willen begraven behoort dat tot de mogelijkheden mits:

- Verklaring arts over de zwangerschapsduur aanwezig is.
- Toestemming van de grondeigenaar.
- Begraven op voldoende diepte, minimaal 80 cm.
- Begraven in goed afbreekbaar materiaal.

Een tweede mogelijkheid voor kinderen geboren beneden de 24 weken is dat je je baby in het ziekenhuis laat. Jullie kiezen ervoor afstand te doen. Je baby gaat dan naar het mortuarium. Na 10 dagen bedenktijd, zal het ziekenhuis zorg dragen voor een crematie. Er zijn dan ook diverse mogelijkheden:

- Jullie laten je kindje cremeren (kosten voor ziekenhuis) en het kindje wordt gecremeerd en uitgestrooid op zee (www.asverstrooiing.nl (<http://www.asverstrooiing.nl>)).
- Jullie laten je kindje cremeren (kosten voor ziekenhuis) en kunnen tegen betaling een bloemengroet meegeven en/of aanwezig zijn bij uitstrooiing.
- Jullie laten je kindje cremeren (kosten voor ziekenhuis). Een medewerker van het crematorium Noorderveld strooit de as van jullie kindje uit op een strooiveld bij Noorderveld.
- Wanneer je als ouder je kindje laat cremeren en de as van jullie kindje zelf wilt hebben, zijn daar kosten aan verbonden. Jullie kunnen contact opnemen met Noorderveld over het ophalen van de as van jullie kindje.
- Jullie kunnen altijd contact opnemen met crematorium Noorderveld te Nieuwegein als jullie zelf mogelijkheden/wensen willen bespreken.

Voor ouders die hun baby verliezen na een zwangerschap korter dan 24 weken is door 5 ouderparen, de gemeente Utrecht en een kunstenares een speciale plek om deze helaas veel te vroeg geboren te begraven en te herdenken door hun naam en datum op het monument te plaatsen. Alle informatie lees je op www.utrecht.nl/veeltevroeggeboren (<http://www.utrecht.nl/veeltevroeggeboren>)

Als je besluit tot een begrafenis of crematie kan een uitvaartverzorger dit voor je regelen, maar je kunt ook zelf contact opnemen met de beheerder van een begraafplaats of crematorium. De kosten zijn dan lager. Wel is er heel wat te regelen. Er zijn vele instanties die jullie extra informatie kunnen geven, die helpen je in deze situatie. Dit zijn bijvoorbeeld:

- ima-afschiedszorg.nl (<http://ima-afschiedszorg.nl>) - 'Als welkom heten en afscheid nemen samen komt'
- www.houvast-uitvaartzorg.nl (<http://www.houvast-uitvaartzorg.nl/>) - 'Meer dan uitvaartzorg alleen'
- uitvaartdewending.nl (<http://uitvaartdewending.nl>) - 'De wending tussen dat wat moet en niet had moeten zijn. De verbinding met je hart en diepste pijn'
- prematuurkistje.nl (<http://prematuurkistje.nl>) - 'Jouw geboorte werd een afscheid'
- kinderuitvaart.nl (<http://kinderuitvaart.nl>) - 'Goed afscheid nemen helpt'
- www.stichtingfelice.nl (<http://www.stichtingfelice.nl>) - 'Een verdrietig afscheid een beetje mooier maken'

Kinderen erbij betrekken

Misschien vraag je je af of je de eventuele andere kinderen moet meenemen. Meestal is dit aan te raden, zeker wanneer ze ouder zijn dan twee jaar. Het helpt hen het verlies van hun broertje of zusje als werkelijkheid te beleven en het verlies te verwerken.

Zie het hoofdstuk 'Rouw bij kinderen' voor meer informatie.

Aangifte en erkenning

Bij een zwangerschapsduur van minder dan 24 weken zijn ouders niet verplicht om de baby aan te geven. Bij een zwangerschapsduur van meer dan 24 weken zijn ouders dit wel verplicht.

Baby geboren tussen 12 en 24 weken

Wanneer je baby wordt geboren na 12 weken, maar voor 24 weken zwangerschapsduur, is aangifte bij de gemeente (waar het kindje is geboren) niet verplicht.

Je kunt ervoor kiezen je baby mee te nemen naar huis en te laten begraven of cremen. Hierbij is wel een verklaring van Geboorte nodig die de arts zal geven. De arts tekent een verklaring, waaruit blijkt dat een kind is geboren na een zwangerschap van minder dan 24 weken. Met deze verklaring kunnen de ouders, de begrafenisondernemer of de medewerkers van het mortuarium zorgen voor een begrafenis of crematie.

Baby geboren na 24 weken

Als je baby is geboren na 24 weken zwangerschap, dan is aangifte bij de gemeente waar de baby is geboren verplicht. Hiervoor dient een afspraak gemaakt te worden bij de gemeente. De arts geeft een verklaring van natuurlijk overlijden (WLB art. 7.1) en een doodsoorzaakverklaring (verklaring B, CBS-registratie volgens art. 65 van de Gezondheidswet).

Je kunt ervoor kiezen je kindje mee naar huis te nemen en samen met een begrafenisondernemer de begrafenis/crematie te regelen. Volgens de wet dient de baby bij deze termijn verplicht begraven te worden op een begraafplaats of gecremeerd te worden.

Als er geen geld is voor een uitvaart voor je baby, treedt de Wet op de lijkbezorging in werking en bepaalt de Sociale Dienst hoe de uitvaart eruit komt te zien. Met een eventueel geloof wordt uiteraard rekening gehouden, maar alles gebeurt zo minimaal mogelijk. In dit geval zal er ook gekozen worden voor een algemeen graf en voor een standaardkistje.

Op basis van de Wet Basisregistratie personen (BRP) is het mogelijk om gegevens van een doodgeboren kindje op te nemen in de BRP. Ouders kunnen bij de gemeente een verzoek indienen om hun kind te erkennen. Hierdoor wordt het kindje zichtbaar voor ouders via MijnOverheid.nl en op een uittreksel van de BRP.

Kosten van het afscheid

Onder de 24 weken kan je baby worden gecremeerd bij een uitvaartcentrum. De kosten hiervan zijn ongeveer 100 euro. Met een klein afscheid kost dit ongeveer 300 euro.

Let op! Uiteraard zijn deze en andere kosten genoemd in deze tekst gebaseerd op een bepaald moment en onder voorbehoud van wijzigingen door de organisaties zelf.

Boven de 24 weken komen de kosten voor een uitvaart van een baby op gemiddeld 1.000 euro. Dit hangt af van de wensen van de ouders. Vaak vindt de uitvaart van een baby in besloten kring plaats, waardoor de uitvaartkosten lager zijn dan bij een uitvaart voor een volwassene.

Belasting

De kosten van de begrafenis van het kind zijn fiscaal aftrekbaar voor de ouders. En dat geldt óók voor de kosten van het graf én van het grafmonument. Je kunt deze kosten dus indienen bij je belastingaangifte. De kosten van een verzekering van een grafmonument zijn niet fiscaal aftrekbaar; dat ziet de Belastingdienst niet als een noodzakelijke uitgave, net als bijvoorbeeld onderhoud van een graf.

Welke begrafenis- en crematiekosten zijn aftrekbaar?

Je mag in de aangifte erfbelasting de volgende kosten aftrekken:

- Kleding voor en verzorging van de overledene.
- Rouwadvertenties, bloemen, condoleanceregister en (verzendkosten voor) rouwkaarten en bedankkaarten.
- Urn of kist, graf of andere rustplaats, grafsteen en plaatsen grafsteen.
- Koffietafel.
- Huur van de aula.
- Kerkdienst (huur en kosten sprekers) tot 1 jaar na het overlijden.

Een uitkering van een uitvaartverzekering moet je aftrekken van de kosten. Dekt een uitvaartverzekering (een deel van) de kosten? Verminder de uitvaartkosten dan met het bedrag dat de verzekeringsmaatschappij heeft uitgekeerd. Betaalt de verzekeringsmaatschappij meer dan de daadwerkelijke kosten voor de begrafenis of crematie? Dan moet je dat extra bedrag opgeven in de aangifte erfbelasting.

Uitvaartkosten zijn alleen aftrekbaar voor de erfbelasting. Je mag de uitvaartkosten dus niet aftrekken in de aangifte inkomstenbelasting.

Het kraambed

Meestal ga je na de bevalling al snel weer naar huis, maar soms moet je nog wat langer blijven om te herstellen. De verpleegkundigen hebben ervaring met het begeleiden van ouders in jouw situatie. Ook is het vaak mogelijk om over je emoties te praten met een psychosociaal hulpverlener (maatschappelijk werk, geestelijk verzorger).

Kraamzorg

In principe heb je recht op kraamzorg als je bevalt bij een zwangerschapsduur vanaf 15-16 weken. Ook al is er geen baby om voor te zorgen. Als je al kraamzorg had geregeld, zijn er meestal geen problemen te verwachten. Als je dit nog niet had geregeld, dan neemt het ziekenhuis contact met het kraamzorgbureau op. Vooral als je nog andere kinderen thuis hebt, is kraamzorg aan te bevelen.

De kraamverzorgende kan praktisch werk voor je doen. Ook als je alleen met je partner bent kan zij steun en hulp bieden. Indien mogelijk kiest het kraamzorgbureau iemand uit met ervaring met het verlies van een ongeborn kind. Sommige ouders willen de eerste dagen liever alleen zijn en geen vreemden om zich heen hebben.

Als je onder controle was bij een verloskundige tijdens je zwangerschap, bezoekt zij je ook aan het kraambed. In andere situaties kan het ziekenhuis een verloskundige vragen om de medische controles in het kraambed te doen. Vaak komt de huisarts ook langs.

Klachten in het kraambed

Je lichaam vertoont de normale reacties na een bevalling: na-weeën, vloeien en misschien ook pijn van de hechtingen. Borststuwung na de bevalling zonder baby om te voeden is een pijnlijke ervaring. Praat over deze ongemakken met je verloskundige, huisarts of gynaecoloog. Zij zullen proberen je te helpen.

Ook verpleegkundigen, verloskundigen of kraamverzorgenden kunnen goede adviezen geven, zoals het dragen van een strakke nauwsluitende beha. De melkproductie wordt dan na enkele dagen minder en houdt daarna op. Er zijn ook medicijnen die de melkproductie voorkomen of kunnen stoppen, dit krijg je aangeboden in het ziekenhuis op indicatie.

Adviezen voor thuis

Geboorte-/overlijdenskaartje

Na de geboorte van jullie baby kun je ook een geboorte-/overlijdenskaartje sturen om te laten weten dat jullie kindje stil geboren is. Je kunt voor het kaartje een afdrukje van het handje of voetje gebruiken, een tekening van de andere kinderen of een kaartje die je al bedacht had met aangepaste woorden of een andere creatie.

De leegte

Waarschijnlijk wil je zo snel mogelijk na de bevalling naar huis, om je daar aan je verdriet te kunnen overgeven. Sommige vrouwen beleven het ontslag ook als vertrek uit een veilige omgeving met mensen die weten wat er gebeurd is en die meelevens met het verlies en verdriet.

Soms is het lege huis een beangstigend vooruitzicht. Als mensen uit je omgeving weinig of geen contact hebben gehad met je kind begrijpen zij soms je hevige verdriet niet. Daarom is het zo belangrijk hen ook te betrekken bij het afscheid nemen en je verblijf in het ziekenhuis.

Thuiskomen betekent vaak ook dat je te maken krijgt met de kinderkamer en alle babyspullen, met het huis dat al op de komst van de baby was voorbereid. Het is niet goed als anderen al deze voorbereidingen voor je thuiskomst weghalen. Hoe pijnlijk ook, het is een van de noodzakelijke stappen bij het afscheid nemen. De babyspulletjes opruimen kan altijd nog; op een gegeven moment merk je dat je er aan toe bent.

"We hebben de babykamer onaangeroerd gelaten. Het is voor ons een soort vervanging voor het graf dat zij niet heeft."

Rouw bij kinderen

Kinderen gaan vaak anders om met rouw en verdriet dan volwassenen. We geven je een aantal tips waar je als ouder rekening mee moet houden en hoe je je kind het beste kunt steunen.

Begrip en uitleg

Kinderen begrijpen nog niet alles van het leven. Als ze niet weten wat er gebeurd is, kunnen in hun fantasie zaken groter of erger worden. Het is belangrijk om de andere kinderen juiste, directe en eerlijke uitleg te geven. Pas de manier waarop je kinderen praat aan op hun leeftijd en ontwikkeling. Er zijn hele goede boekjes voor diverse leeftijden waarin de dood wordt uitgelegd, zie verderop in deze informatie voor een aantal titels van boekjes.

Vragen stellen

Kinderen stellen vaak veel vragen die soms heel direct kunnen zijn. Als ouder kan dit soms pijnlijk zijn. Toch zijn zo eerlijk mogelijke antwoorden goed voor een kind. Het geeft niet als je een antwoord niet weet. Samen delen van verdriet en machteloosheid is troostend. Belangrijk is dat je kind het gevoel krijgt dat hij zijn emoties mag uiten en zijn vragen mag stellen.

Schuld

Omdat kinderen een sterke fantasie hebben, denken ze soms ten onrechte dat het overlijden hun schuld is. Stel je kind hierin gerust en vertel dat zijn gedrag of gedachtes niet de oorzaak van het overlijden zijn.

Zorgen

Kinderen kunnen bezorgd zijn over hun toekomst. Bijvoorbeeld: "Met wie moet ik nu spelen?" of "Hoe moet het nu met mijn verjaardagsfeestje?" Dit zijn gewone zorgen voor kinderen en het helpt om ze serieus te nemen en ze te delen. Veel kinderen zijn ook bang dat hen hetzelfde zal overkomen als het kind dat overleden is.

Lichamelijke klachten

De emoties van kinderen kunnen zich uiten in lichamelijke klachten (buikpijn, hoofdpijn) of op het gebied van slapen en eten. Jonge kinderen vallen soms terug in ontwikkeling (duimzuigen, afhankelijk gedrag) en verleren wat ze net geleerd hebben (bijvoorbeeld zindelijk zijn). In feite gaan ze tijdelijk terug naar een eerdere ontwikkelingsfase waarin ze zich veilig voelden.

Spel

Kinderen kunnen hun emoties nog niet altijd goed verwoorden. Voor hen is spelen het meest natuurlijke middel om hun gevoelens te uiten en te verwerken. Er zijn kinderen die letterlijk vaak meerdere malen naspelen wat ze hebben gezien en meegemaakt (ze proberen bijvoorbeeld "begrafenisje" te spelen). Uit het spel of de tekeningen van je kind kunt je misschien aflezen welke emoties je kind heeft. Het kan fijn zijn om samen met je kind te tekenen of iets na te spelen. Ook voor oudere kinderen kan lezen of tekenen helpen bij de verwerking. Er bestaan goede kinderboeken voor diverse leeftijdsgroepen.

Gevoelens verbergen

Soms verbergen kinderen hun verdriet omdat ze jou als ouder willen ontzien. Dit kan ook de reden zijn dat ze soms hun gevoelens niet zozeer met jou delen, maar wel met iemand die iets verder van ze af staat, zoals een leerkracht. Daarbij komt dat kinderen meestal niet bijzonder willen zijn en niet anders dan hun leeftijdgenoten. Ook dat kan een reden zijn dat ze hun gevoelens verbergen. Ze hebben de sterke behoefte om bij de groep te horen. Vandaar dat rouwgroepen, waarin kinderen elkaar als lotgenoten ontmoeten, vaak goed werken.

Rouwen 'in stukjes'

Een ander verschil met volwassenen is dat kinderen vaak niet lang achtereen met verdriet bezig kunnen zijn en soms weer snel overgaan tot de dagelijkse activiteiten. Kinderen rouwen als het ware 'in stukjes'. Zo kunnen ze het ene moment intens huilen en vervolgens vragen of ze buiten mogen spelen alsof er niets aan de hand is. Dit

is voor ouders soms moeilijk te begrijpen.

Kinderen beschermen zichzelf hiermee tegen al te heftige emoties. De eerste rouwreacties vertonen zich bij kinderen meestal niet direct na het overlijden van hun broertje of zusje. Soms duurt het enkele weken of zelfs maanden. Een kind moet zich namelijk eerst veilig voelen om zijn verdriet te kunnen uiten. Deze veiligheid ontstaat wanneer het dagelijks leven weer een beetje 'gewoon' begint te worden.

Openheid

Verberg jouw eigen gevoelens niet voor je kind. Hierdoor leren kinderen dat emoties niet opgekropt hoeven worden. Kinderen merken het echt wel als hun ouders van streek zijn. Het samen ophalen en herbeleven van herinneringen kan helpend en troostend zijn.

Betrek je kind erbij

Betrek kinderen zoveel mogelijk bij alles wat er gebeurt. Ze hebben vaak behoefte om concreet uitdrukking te geven aan hun verdriet: een tekening maken, kaarsjes branden of rituelen uitvoeren die ze zelf bedenken. Hierdoor voelen ze zich meer betrokken en kunnen ze op hun manier hun verdriet verwerken.

Afscheid

Laat kinderen afscheid nemen, ook als ze er tegenop zien. Begeleid je kind daarbij wel. Bereid hen er zorgvuldig op voor: vertel wat ze kunnen verwachten (zien, voelen), geef ze toestemming hun overleden broertje of zusje aan te raken en bereid ze ook voor op mogelijke emotionele reacties van aanwezige volwassenen. Vraag waar ze tegenop zien. Dwing kinderen echter nooit, maar stimuleer wel.

Uitvaart

Zelfs jonge kinderen kunnen mee naar de uitvaart, zeker wanneer deze aangepast wordt aan hun aanwezigheid. Mogelijk kunnen ze een rol krijgen, bespreek dit met de uitvaartverzorger of geestelijk verzorger. Moedig kinderen aan, maar forceer niets. Vraag waar ze tegenop zien en wat hen zou helpen. Zorg dat er eventueel een vertrouwd persoon aanwezig is die er voor hen kan zijn.

Het rouwproces

Ouders van stil geboren kinderen hebben behoefte aan veel steun van mensen uit hun omgeving. Reacties zijn erg verschillend: lieve en troostende woorden van mensen van wie je die het minst verwacht en omgekeerd. Zoek vooral contact met mensen die je zeer nabij zijn en die je vertrouwt. Bij hen kun je ook steeds opnieuw je verhaal kwijt.

Lichamelijke en psychische klachten zijn normale uitingen van hevig verdriet. Die klachten verschillen van persoon tot persoon. Vaak voorkomende klachten zijn slaapproblemen, eetproblemen (geen eetlust of juist overmatig eten), hoofdpijn, buikpijn, onrust, voortdurende moeheid en steeds terugkerende somberheid en huilbuien. Neem gerust contact op met je huisarts voor advies.

Aanvaard ook de praktische hulp die wordt aangeboden: soms blijkt je deze hard nodig te hebben. Via je huisarts kun je in contact komen met maatschappelijk werk of een psycholoog.

Het verlies van een stil geboren kindje en ook de beslissing een gewenste zwangerschap af te breken, zijn zeer ingrijpende gebeurtenissen. De meeste ouders blijken dit verlies na enige tijd goed te kunnen verwerken.

De laatste jaren is er gelukkig steeds meer kennis en begrip gekomen voor verdriet rondom een stille geboorte. Ouders krijgen meer de ruimte hun gevoelens te uiten. Er zijn diverse organisaties met bijbehorende websites die informatie en hulp bieden. Een aantal daarvan vind je verderop in deze informatie.

Ieder persoon kan een rouwproces anders ervaren, beleven of verwerken. Je ontdekt soms in je relatie een andere kant van je partner waarbij je elkaar de ruimte en/of begrip moet geven om met deze ervaring om te kunnen gaan en om elkaar niet uit het oog te verliezen. Het kan ook gerust dat jij wel met iemand wilt praten, maar je partner daar (nog) geen behoefte aan heeft.

Het verlies van je kindje tekent je leven voor altijd. Je zult het kindje nooit vergeten. Het is belangrijk erop te vertrouwen dat je dit intense verdriet te boven kunt en zult komen. Het belangrijkste is dat je steeds je eigen gevoel volgt en je eigen beslissingen neemt. Zo nodig kunnen hulpverleners je hierbij steunen. Je hoeft het niet alleen te doen!

Wij wensen jullie heel veel sterkte en kracht met elkaar en jullie dierbaren, bij het verwerken van dit verlies.

Team Geboortezorg

Expertise en ervaring

Expertise & ervaring St. Antonius Geboortezorg

Bij St. Antonius Geboortezorg bieden we alle zorg rondom zwangerschap en geboorte. Onze specialisten en verpleegkundigen staan 24 uur per dag klaar om jou, je baby en je partner de beste zorg te kunnen bieden. Bij St. Antonius Geboortezorg werken zorgverleners als gynaecologen, kinderartsen, verloskundigen en verpleegkundigen zeer nauw samen. Samen zorgen we voor de beste start van het leven.

We werken vanuit de overtuiging dat iedere zwangere vrouw en haar partner centraal staan in een heel bijzondere fase van hun leven waar wij als zorgprofessionals graag een bijdrage aan leveren: zorgzaam, met plezier en respect en zo persoonlijk mogelijk. Wij werken met passie en warmte en willen je graag net dat beetje meer geven. Elke familie en gezin is uniek. Jullie persoonlijke wensen vinden wij belangrijk. We vormen samen met jullie een hecht team en kijken naar welke zorg op welk moment gewenst is, het beste past en mogelijk is.

Meer informatie

Lotgenotencontacten

Lotgenoten kunnen een grote steun zijn. Zij begrijpen en voelen vaak beter aan dan wie dan ook wat jij doormaakt. Misschien wil je je nu of op een later tijdstip opgeven voor een gespreksgroep van ouders die een kind hebben verloren. Meestal kan je huisarts, verloskundige of een hulpverlener uit het ziekenhuis je ook met zulke ouders in contact brengen.

Websites

- stillelevens.nl (<http://stillelevens.nl>) – Stille Levens is er voor jou. Om je informatie en steun te geven. ‘Omdat wij je begrijpen, vanuit onze eigen ervaringen. Maar ook vanuit jarenlange ervaring in de geboortezorg.’
- [lieve-engeltjes.nl](https://www.lieve-engeltjes.nl/) (<https://www.lieve-engeltjes.nl/>) – Lieve Engeltjes is een contactgroep voor iedereen die te maken heeft met het verlies van een kind: ouders, broertjes en zusjes, grootouders, maar ook andere familieleden en betrokkenen. Via deze stichting kun je in contact komen met lotgenoten. Het is vaak zo waardevol om te kunnen delen wat je voelt, om erkenning en herkenning bij elkaar te vinden en mensen te spreken die aan een half woord genoeg hebben omdat ze begrijpen wat je doormaakt.
- achterderegenboog.nl (<http://achterderegenboog.nl>) – Stichting Achter de Regenboog ondersteunt kinderen en jongeren bij het verwerken van het overlijden van een dierbare, zodat deze ingrijpende gebeurtenis geen belemmering vormt om een gezond volwassen bestaan op te bouwen.
- steunpuntnova.nl (<http://steunpuntnova.nl>) – Deze website is een aanrader en bevat veel goede informatie. Nova steunpunt maakt onderscheid tussen verschillende soorten verlies en geeft daarbij passende adviezen en steun. Ze werken met hulpkaarten, die jou kunnen ondersteunen en helpen bij het maken van keuzes en beslissingen rondom de bevalling, geboorte en de periode hierna.

Anderstalige informatie

Om ouders te ondersteunen in die eerste verwarrende dagen waarin zoveel geregeld moet worden en zoveel belangrijke beslissingen genomen moeten worden, zijn vier verschillende hulpkaarten ontwikkeld. Deze zijn verkrijgbaar in meer dan 10 verschillende talen: <https://steunpuntnova.nl/hulpkaarten/> (<https://steunpuntnova.nl/hulpkaarten/>)

Boeken

Boekenlijst voor ouders na het overlijden van hun kind:

- Als je zwangerschap misloopt – Martha van Buuren
- Als je baby sterft – M. Cuisinier/ H. Janssen
- Altijd een kind te kort – Jeanette Rietberg
- De echo van mijn kind – H. Wagenmakers
- Een klein wit kistje – Johan de Boer
- En huilen doe je maar in de pauze – Ide Wolzak
- En toen was het stil – Mandy Munter
- Geen blote voetjes in het gras – Stichting Lieve engeltjes
- Geen blote voetjes in het zand – Stichting Lieve engeltjes
- Helpen bij verlies en verdriet – Manu Keirse
- Het verlies van uw baby – Birgit G. Hohenbruck
- Het zwaarste verlies – Barbara D. Rosof
- Ik breng je naar de overkant – E.A. Wolsink
- Je naam klinkt in ons door – Marinus van den Berg
- Jij bent de zon nu – Guillaume Stighelen
- Jij onzichtbaar bij mij – M. van den Berg
- Met lege handen – M. Cuisinier / H. Janssen
- Ongekend verlies – Annemarie van der Meer
- Ons kindje is overleden – Utrecht UZU
- Roerloos – Yvonne van Emmerik
- Thijs, en toen hield het leven op – Heleen Klop
- Verdriet dat niet verdwijnt – Marinus van den Berg

- Vingerafdruk van verdriet - Manu Keirse
- We hadden haar Anna willen noemen - Ida de Vries

Boekenlijst voor kinderen die te maken hebben met het rouwproces:

- Achter de regenboog - Jedidjah Formenoy
- Als ik aan je denk moet ik huilen - Ina Sipkes de Smit
- Als je dit leest ben ik al weg - Stefan Boonen
- Als vlinders konden spreken - Y. van Emmerik
- Bezoek aan de hemel - Elle Eggels
- Boek voor Belle - Marjan Berk
- Pieter en het treintje naar de sterren - H. en L. Schoolderman
- Mijn zusje is een sterretje - Richard van Leeuwen
- Liedje van verdriet - Annie van Gansenwinkel
- Kind in rouw - Ide Wolzak
- In de zee van mama's buik - L. van den Berg en F. Gerestein
- Het sprookje van de dood - Marie-Claire van Bruggen
- Dag kleine ster - *Babyboek voor sterrenkindjes*

"Dag kleine ster is een boek ontwikkeld door een vrouw die zelf haar kindje is verloren. Je kunt je echo's erin plakken, ervaringsverhalen opschrijven, geboorte etc. Ik heb er zelf heel veel aan, ook om per stap op te schrijven wat er nu is gebeurd. Ik heb hierin ook de afdrukjes van de voetjes en handjes van inkt ingeplakt."

- Lief dagboekje

Naast een "Lief dagboekje" voor kinderen die verdriet hebben om het verlies van een dierbare, is er ook een serie 'voor altijd in ons hart', genaamd "Lieve jongen" en "Lief meisje". Deze zijn speciaal voor gezinnen die hun baby'tje zijn verloren tijdens de zwangerschap of kort na de geboorte. Het zijn invulboeken waar papa, mama, broertjes, zusjes, opa's en oma's in kunnen vertellen over deze meest verdrietige periode van hun leven. Schrijven, tekenen, foto's plakken... je verdriet een mooi plekje geven.

Ervaringsverhalen

- Ervaringsverhaal van een moeder die haar kindje verloor tijdens de zwangerschap:
<https://brokenbutreal.wordpress.com/2018/09/21/welkom-heten/>
[\[https://brokenbutreal.wordpress.com/2018/09/21/welkom-heten/\]](https://brokenbutreal.wordpress.com/2018/09/21/welkom-heten/)
- Via de eerder genoemde website hierboven vind je nog meer ervaringsverhalen

Gerelateerde informatie

Specialismen

- Geboortezorg (<https://www.antoniuziekenhuis.nl/geboortezorg>)
- Gynaecologie (<https://www.antoniuziekenhuis.nl/gynaecologie>)
- Kindergeneeskunde (<https://www.antoniuziekenhuis.nl/kindergeneeskunde>)

